

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 18. marca 1863.

Gospodarske stvari.

Kmetiški pogovori.

Večkrat so že „Novice“ priporočevale, kako naj se cestno blato, smetí in druga taka šara, posebno izmečki iz stranišč (sekretov) v gnoj in kmetištvu v prid porabijo.

Naj nekoliko povemo, kako se s takimi rečmi drugod po svetu dela, in kako jih drugod kmetovavci obravnavajo.

Leta 1840 je mestna gospódka v Parizu, ki je za snažnost ulic zlo skrbna, dala trem možem snaženje in pometanje mestnih ulic v najem; ti možje so plačevali za to pravico na leto po 687.649, 720.000 in 697.995 frankov, skupaj 2 milijona in 105.644 frankov, ali pa če se frank po 40,4 novih krajcarjev rajta, je to brez ažje 850.680 goldinarjev našega novega dnarja. To so številke, ktere očividno kažejo, kako ondašnji posestniki zemljišč smetí cenijo. Pa to še ni vse, če se premisli, koliko ti možje delavcom za pometanje ulic plačujejo, in da mora vés kapital dva do tri leta na kupih (kompostih) ležati, preden so ti kupi za poljsko rabo ugodni, se lahko misli, da kmetje najemnikom (štantmanom) dvakrat toliko za smetí dajo kakor ti mestni gosposki. Ravno tako delajo Angleži in v več mestih in deželah na Nemškem.

Ravno tako porabijo Francozi, Angleži in Nemci tisoč in tisoč centov živega apna za izboljšanje polja in senožet, na prostorih, kjer zemlja nič ali premalo apna v sebi ima. Zemlje pa, ktere apna nimajo, so sploh tiste, na kterih praprot, resje, barovnice (črne jagode), smerečje, borovje, mecesen, jelka, kostanj itd. bolje rastejo kot v najboljši zemlji. Če se med take zemlje prava mera živega v prah razprezanega apna primeša, se toliko izboljšajo, da polovico več rodé.

Ravno tako veliko in še več porabijo imenovane dežele za izboljšanje zemljišč koščene moke.

Za izmečke stranišč imajo v velikih mestih fabrike, v ktere se vse skup zvozi; to pa več let na kupih leži, da vse zgnjije in se posuši, potem pa stolčejo in v prah zmelejo. Ta prah se potem kmetovavcom (pod imenom „pudret“) drago prodaja, ki ga k samesnim sadikam prikladajo ali pa po njivi trosijo.

Da možje, ki se s temi rečmi trudijo, zraven dober dobiček imajo, se lahko misli, zakaj kmetovavci so že davno prepričani, da, ako bi teh pomočkov ne imeli, bi shajati ne mogli.

Če pa sosedom ali možem iz dežele, s kterimi smo že mnogo opraviti imeli, kaj tacega pripovedujemo, kaj pravijo? „To ste pa že v kakošnih bukvah brali; take čenčarije pišejo učeni, za učene, ko še drevesa (pluga) držati ne znajo; to ni za kmeta.“ Odgovor, da tudi drugod ni vsaki kmet učen, je le bob v steno. Če jim pravimo: prašajte možé, ki so gori imenovane dežele

prehodili, polja, senožeti in druge reči vidili, slišali bote, da vam bojo naše besede potrdili; prašajte jih, kakošno imajo drugod ljudje živino proti naši, al vse to je zastonj. Kmet pravi: „naša dežela ni za težko živino.“

Res je, da težka živina ni, da bi jo po hribih in hostah stradati gonili; al izboljšajte svoje polja, razdelite pašnike, potem bote dobili več klaje in to pokladajte živini v hlevu, dobili bote več in boljšega gnoja, ki vam bo tudi polja izboljšal in tako tudi več žita in klaje do našal. Če bote skrbeli, da bote boljše plemeno živino vpeljali, vidili bote, ne mahoma, ali s časoma, da bote ložje shajali. (Dal. prih.)

Natoroznanske stvari.

Nekaj o luni.

Spisal Ogrinc Viljem.

(Dalje.)

III. Lunini premeni.

§. 15. Luna teka okrog zemlje in kakor zemlja dobiva luč od solnca. Lunina svetloba je tedaj le izposojena. To moremo viditi vsaki jasni dan, ker opazujemo, da je za nas dan za dnevom več ali manj lune razsvitljene.

Da pa prav dobro razumemo spremembe lunine in se zavemo, kako stojijo luna, zemlja in solnce zdaj in zdaj; kako in kdaj nastane solnčno ali lunino mrknjenje; slediti je temu natanko izdelanemu popisu.

§. 16. Luna pride o svojem teku okrog zemlje v tak kraj, da je za naše prosto okó temna; to pa se primeri le takrat, kadar luna vzhaja s solncem vred, in zahaja ž njim. Ker je luna obla (kugla), ji obsveti solnce le eno polovico in sicer tisto, ki je proti solncu obrnjena; drugo smemo imenovati temno (od solnca ne razsvitljeno), čeravno temna ni, ker v tem stanu to temno polovico obseva zemlja. Tamno pa bomo vidili luno le takrat, kadar je obrnjena cela svitla polovica od nas, to je, kadar stoji luna med zemljo in solncem.

Takrat bi luna, če bi bile okolišine take, zakrila solnce našemu očesu, mi bi imeli solnčno mrknjenje.

Potem takem vidi vsakdo, da luna stoji (za nas) na nebu skoraj tam, kjer solnce. Ta stan lune, ko je ne vidimo s prostim očesom, imenujemo „mlaj“.

§. 17. Luna nadaljuje vedno svoj tek. Solnčni žarki razsvitljujejo zmiraj bolj in bolj k nam obrnjeno polovico lune; luna pride na svoji poti v taki razmer s solncem in zemljo, da se solnčni žarki razlivajo na polovico lune, ki je k nam obrnjena. Tako narašča, v zmiraj večji daljavi od solnca, razsvitljenje, kar se takrat zgodi, kadar je lunina polovica obrnjena k soln-

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 25. marca 1863.

Gospodarske stvari.

Kako je z govejo kugo na dalje.

Ker se od več strani našega Dolenskega oglašajo žive želje, naj bi se odprla meja med Kranjsko in Hrvaško, se je c. k. ljubljanska vlada, ki noče, da bi le eno uro čez potrebo bila dežela zaprta proti Hrvatii, s katero je v potrebni vedni dotiki, že uni teden se obrnila do deželnega poglavarstva hrvaškega, naj ji pové: ali je goveje kuge ondi popolnoma konec ali ne? Brž ko prejme odgovor, da je ni več, se bojo odprle dosihmal zaprte meje. Velika nesreča pa bi bila, ako bi to pred storili in dosihmal hude nadloge obvarovano deželo s tako naglico pahnili v neskončno nesrečo; vsi veliki stroški, ki smo jih dozdej imeli za obrambo, in vsa škoda, ki so jo gospodarji po zaprti meji trpeli, — vse bi bilo zastonj! Vaše pismo pa, g. Šč. V-r., smo izročili pravim rokam; zahvalujemo se Vam za to, čeravno so nekatere želje čisto nemogoče.

Kmetiški pogovori.

(Dalje.)

Drugi pravijo: „kar se tiče blata, smeti in druge take šare, smo že poskusili; nabrali smo tacih reči in na njivo speljali, pa nismo družega dobička imeli kot delo in zamudo časa, njiva ni nič bolje rodila, kamor smo to sodrgo napeljali.“ Prav imate, jim odgovorimo, saj le bedák od tacega ravnanja saj prvo leto kaj družega zahtevati more, kot kupe plevéla. S tako rečjo se mora vse drugače delati, da prid donese. Blato, smeti, pleve, lanéne glavice, pezdirje, žuganje, plevél, strnišče, če ni za klajo ali pa za steljo, in druga taka šara, kakoršne se čez leto in dan, pri vsaki hiši dovolj nabere, se mora na kupe v vrste, to je, v prvo vrsto, za dlan na debelo, blata ali druge zemlje, na to prvo vrsto, ravno tako na debelo, ene ali druge imenovanih reči nasuti in poravnati; če so te reči bolj ali manj suhe, posebno pleve, pezdirje itd. se morajo toliko z živim apnom potresti, da je vse belo (apno mora biti popolnoma v prah spadeno; v koscih je škodljivo zato, ker se iz njih kepe gašenega apna naredé); to se zopet z blatom ali zemljo pokrije itd. čez celo leto. Potem se nov kup začne in ž njim tako dela kot s prvim. Take kupe, ki jih v družih jezikih komposte imenujejo, kar bi se po naše „mešanca“ reklo, mi že čez 15 let delamo in jih bomo delali, dokler živimo, zakaj prepričani smo o njih koristi in velikem dobičku.

Vsaki kup naj saj dve leti leži, pa vendar med tem časom vsako jesen in pomlad premeče, da se vse dobro pomeša in pognoji; potem je še le kup (kompost) za rabo in koristen. Posebno dobro je tak kup večkrat zgnojnico politi, namesti da ulice ž njo gnojiš.

Zapomniti si pa moraš, da takih kupov ne voziš na njive, kjer boš žito ali druge take reči sejal, med katerimi se je plévela bati, ampak vozi ga le na njive, kamor se bojo sadeži sejali ali sadili, ki se navadno okopavajo, kot krompir, koruza, fižol itd. Posebno koristen je pa tak gnoj travnikom in deteljam.

Da se pa prepričaš, ali se ti trud in delo plača ali ne, potrosi travnik ali pa deteljo z zemljo tacega kupa (najbolje spomladi) za prst na debelo, in povleci to s težko, dobro s trnjem zapleteno brano, pa še kak čok na-njo naveži, da bo težje in da se bo zemlja dobro med rušnjo in travo pomešala; vidil boš, kako bo več let trava čvrsto rastla in ti več let več kot polovico več rodila. Mi smo se tega na svojih zemljiščih že večkrat prepričali.

Še nekaj moramo omeniti. Pretekle dve leti je okoli Ljubljane zavoljo prevelike suše, kar se sicer večkrat primeri, repa prav slabo se sponesla, mi smo pa obe leti prav lepo, debelo repo imeli, da malo kdo tako in toliko. Le škoda, da je že na njivi zlo zlo gnjila, pa vendar, če ne bo v kleti (keldru) bolj gnjila kot dozdej, jo bomo še čez veliko noč dovelj za krave imeli. Sejemo pa repo tako-le: Dobro vdelani in preležani gnoj, ki se dá na drobno raztrositi, se podorje, potem s težko brano dobro povleče, da se vse dobro zmeša in poravná (da bi se tako droban gnoj z brano iz zemlje izlekel, se ni bati, marveč se še z zemljo bolje pomeša); na to se strnišče in kakoršna si bodi šara čisto s cele njive pograbi, repa vseje, z lahko brano zavleče in naposled s težkim valjerjem dobro povali. Tako se lahko polovica semena prihrani, pa bo še repa dosti gosta. Njiva mora gladko vdelana biti, da valar povsod dobro prime.

Ko nas sosedje tako delati vidijo, se smeja in nas norce očitajo, rekoč: „to je vse nepotrebno delo; repa raste, da jo le enmalo zapraskaš“; al prepričali so se, da ni vse eno, ali se le enmalo zapraska, ali pa njiva tako udela, kakor mora udelana biti, da gospodar korist od dela in njive ima. Pa saj ne more drugače biti. V rahli zemlji seme kal požene; na to sonce pritiska in posuši zemljo in kal. Če pa je zemlja z valarjem dobro stisnjena in potlačena, se tako naglo ne posuši, zakaj ona obdrži dalj časa potrebno mokroto v sebi; o tem pa postanejo koreninice močnejše, da jim tudi solnce tako lahko ne škoduje. (Dal. prih.)

Graška asekuracija zoper ogenj v preteklem letu.

Iz letnika, ko smo ga od imenovane asekuracije te dni v roke dobili, se vidi, da je v minulem letu 1862 na novo 3081 gospodarjev k nji pristopilo, namreč iz